De formatie Cals of het offerfeest der beginselen

Rede door Mr. W. J. Geertsema, uitgesproken ter Algemene Vergadering van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie op Vrijdag 9 april 1965, in de Buitensocieteit te Zwolle

Excellenties, Dames en Heren,

Toen de VVD een jaar geleden bepaalde, dat de algemene vergadering 1965 op 9 en 10 april in Zwolle zou worden gehouden, kon zij onmogelijk beseffen, dat dat besluit haar fractievoorzitter in de Tweede Kamer enigermate in moeilijkheden zou brengen, zodanig zelfs, dat de laatste berichten van vijf minuten nog wijziging van de toespraak nodig maakte.

Het is namelijk geen eenvoudige zaak de leden van een politieke partij toe te spreken op een tijdstip, waarop zowel de samenstelling van de regering, als het regeringsprogramma nog enigermate in duisternis zijn gehuld.

Het kabinet-Marijnen heeft zijn portefeuilles ter beschikking gesteld van Hare Majesteit de Koningin en formateur Cals is doende een nieuw kabinet te vormen.

Als wij, ondanks de zwijgzaamheid van de heer Smallenbroek — een hoogst, ongebruikelijk feit — toch voorlopig maar aannemen, dat de formatie zal slagen, dan moet ik toch constateren, dat wij op dit moment nog geen duidelijk beeld van het komende regeringsbeleid hebben.

Slechts over een onderdeel van dat beleid bestaat enige zekerheid, en wel over het denkbeeld, dat zich bezighoudt met ons toekomstige omroepbestel. Ik kom daarop straks nog terug.

Dit is overigens een uitermate belangrijk onderdeel, want het is daar over, dat in het kabinet-Marijnen geen overeenstemming bereikt kon worden, hetgeen leidde tot het demissionair worden van het kabinet.

Wanneer ik zeg, dat wij deze gang van zaken uitermate betreuren, omdat het kabinet-Marijnen een goed kabinet was, dan weet ik, dames en heren, dat ik niet alleen spreek namens de leden en sympathiserenden van de VVD, maar tevens namens talloze anderen in den lande, die dit kabinet maar node zullen zien vertrekken. (Applaus).

Ik weet, dat er velen zijn, die zich nog steeds afvragen, of dit alles nu niet te

voorkomen zou zijn geweest, of het nu werkelijk nodig was, dat een kabinet, dat een goed beleid voerde, aftrad omdat het over één onderdeel van het regeringsbeleid geen overeenstemming kon bereiken. En dan is mijn antwoord, dames en heren: Ja! Wanneer dat ene onderdeel zo verweven is met de werkelijke beginselen van het liberalisme, dan is het ondenkbaar dat liberale ministers rustig zouden blijven zitten, terwi.il er door het kabinet een beleid zou worden gevoerd, dat lijnrecht tegen die beginselen ingaat. (Instemming). Laat men zich bovendien geen enkele illusie maken, dat als onze ministers dit wel zouden hebben gedaan, hun positie in hét kabinet even sterk zou zijn geweest als te voren. Denkt men nu werkelijk, dat als onze liberale bewindslieden, louter en alleen om de bestaande samenwerking in de regering te kunnen handhaven, op een voor het liberalisme zo essentieel punt volledig hadden gecapituleerd — en dat was het wat van hen werd geëist — men hen in een later stadium nog zou hebben geloofd, als zij met ontslag hadden gedreigd, b.v. omdat het kabinet onder de druk van de omstandigheden een inflatoire politiek wilde voeren?

Denkt men nu heus, dat ons in 1967 zetels in het nieuwe kabinet zouden zijn aangeboden louter uit dankbaarheid voor de liberale capitulatie, nadat die capitulatie tot een onafwendbare, forse verkiezingsnederlaag in 1967 zou hebben geleid?

Men zou ons uitgelachen hebben over onze domheid en ons zonder meer aan de kant hebben geschoven, terwijl nu, als in 1967 blijkt, dat het Nederlandse volk onze beginselvastheid meer waardeert dan de politieke capriolen van andere partijen, de kabinetsformatie in dat jaar weer een volledig open zaak is (applaus).

Laat ook de AK niet rekenen op enige politieke dankbaarheid, als blijkt — en ik acht dat zeker niet uitgesloten — dat zij een soort politieke zelfmoord heeft gepleegd door zich aan een beleid te verbinden, dat rechtstreeks ingaat tegen de maatschappelijke inzichten van een groot deel van haar aanhang.

Hij, die speculeert op politieke dankbaarheid, bouwt zijn huis op het ijs. Overigens bewijst het geval van minister Bot, wiens omroepplan door Cals is overgenomen en die nu wordt, gedegradeert tot minister zonder portefeuille onder minister Luns, dat ook politieke trouw een weinig voorkomend verschijnsel is, tenminste in de kringen van de KVP.

HULDE AAN DE LIBERALE BEWINDSLIEDEN

Dames en heren, laat men toch ook vooral niet denken, dat onze ministers lichtvaardig tot hun besluit zijn gekomen.

Laat men toch beseffen, hoe moeilijk het een bewindsman moet vallen om een beleidslijn, die hij voor vier jaar heeft uitgezet, halverwege te moeten afbreken. Te moeten afbreken op een moment, waarop men in het algemeen juist de resultaten begint te boeken van het voorbereidende werk in de eerste jaren.

Het is de zwaarte van de beslissing, die onze ministers met volledige instemming van onze staatssecretarissen hebben genomen, die ons eens te meer duidelijk maakt, hoezeer de plannen van minister Bot indruisten tegen de beginselen van hel liberalisme, hoe weinig die plannen tegemoet kwamen aan het liberale ideaal van een werkelijke geestelijke vrijheid ook op het terrein van het omroepbestel.

Met grote waardering hebben wij er kennis van genomen, dat onze liberale vrienden in het kabinet pol gestaan hebben voor onze gemeenschappelijke idealen, zonder daarbij hun persoonlijke belangen ook maar in enig opzicht te laten meetellen. Zij hebben daarvoor onze grote dank verdiend. (Daverend applaus).

Zij hebben die dank eveneens verdiend door het voortreffelijk beleid, dat zij in de afgelopen jaren hebben gevoerd. Zelfs voor de meest oppervlakkige beoordelaar was het bovendien duidelijk, dal de liberale bewindslieden een belangrijk stempel drukten op het beleid van het kabinet als geheel, een beleid in uiterst moeilijke omstandigheden, dat het land tot zegen heeft gestrekt.

Het is nimmer een opportunistisch beleid geweest, geen beleid, dat uit was op gemakkelijk te behalen successen.

Het kabinet besefte, dat alleen een strak en ingetogen beleid ons land zou kunnen behoeden voor de grote gevaren, die onze economie bedreigden.

Het is altijd dankbaarder, als men met milde hand de miljoenen kan uitdelen voor allerlei op zichzelf onbetwistbare nuttige doeleinden.

Het is de grote verdienste van dit kabinet geweest en bovenal van de minister van Financiën aan deze verleiding weerstand te hebben geboden. (Instemming).

Strak heeft het kabinet vastgehouden aan het kernpunt van het Akkoord van Wassenaar, om de netto uitgaven van het Rijk procentueel niet meer te laten stijgen dan de stijging van het nationale inkomen. Alleen daardoor is het mogelijk geweest de

monetaire ontwikkeling weer in juiste banen te leiden en tegelijkertijd een bijzonder evenwichtig en sociaal rechtvaardig beleid te voeren. Het is op dit laatste, dat ik speciaal de nadruk zou willen leggen. Een bijzonder evenwichtig beleid, waarbij aan alle groepen uit de maatschappij recht werd gedaan. Een beleid, dat, om maar eens enkele groepen te noemen, ruime aandacht besteedde aan middenstanders, zowel als aan agrariërs. Een beleid, dat zowel een aanzienlijke optrekking van de AOW en AWW-uitkeringen omvatte, ais een belastingverlaging van meer dan een miljard gulden. Een verlaging, die door ieder weldenkend mens, behalve dan door een groot aantal socialistische Eerste Kamerleden, ais absoluut rechtvaardig en dwingend noodzakelijk werd gezien. De naam van minister Witteveen zal onlosmakelijk aan deze belastingverlaging verbonden blijven, evenals die van minister Toxopeus aan een zesjarige ambtenarenbeleid, waarbij aan de belangrijke functie van deze groep in de maatschappij volledig recht werd gedaan. (Applaus). Ook de gemeenten zullen wellicht nog wel eens met weemoed terugdenken aan de man, die, hoewel hij gedwongen was een restrictief beleid te voeren, steeds weer bewees, welk een grote waarde hij hechtte aan de onafhankelijkheid van de lagere publiekrechtelijke lichamen, de man, die in de laatste dagen van zijn ministerschap in het G.O. overeenstemming bereikte, over de opheffing van twee van de vier gemeenteklassen, een lang gekoesterde liberale wens.

Wij prijzen ons gelukkig, dat wij in de persoon van mevrouw Schouwenaar-Franssen een bijzonder goede bewindsvrouwe gevonden hadden, die kans heeft gezien het maatschappelijk werk een richting te geven, waarmee wij ons ais liberalen volledig konden verenigen.

Tezamen met de staatssecretaris Keyzer, die zich in het bijzonder grote verdiensten heeft verworven bij het met succes weer op gang brengen van het gesprek over het Europese vervoersbeleid, en de staatssecretaris Den Toom, aan wiens brein de regeling voor de diensttijd-verkorting bij de luchtmacht is ontsproten en die bovendien kans heeft gezien de uiterst moeilijke financiering van het Starfighter-project in een verantwoord militair beleid in té passen, hebben zij een voortreffelijk team gevormd, en ik wil daarom nogmaals herboren. Excellenties, heel, heel hartelijk dank voor de wijze, waarop u niet alleen ons land, maar ook de liberale beginselen hebt gediend. Van ganser harte hoop ik, dat u alten bereid zult zijn u ook in de toekomst voor de politiek in te zetten.

(Daverend applaus).

WEER OPPOSITIE PARTIJ

En nu zal dan een nieuw kabinet de taak van het vorige gaan overnemen en zal de VVD voor het eerst na zes jaar weer oppositie-partij worden.

Ik hecht er aan reeds nu te verklaren, dal wij deze oppositie met grote loyaliteit zullen voeren, gelijk de VVD dat in de na-oorlogse jaren onder de eminente leiding van prof. Oud ook steeds heeft gedaan.

Als de regering met goede voorstellen komt, zullen wij die van ganser harte steunen, maar wij zullen geen ogenblik aarzelen slechte voorstellen ook uitermate duidelijk als zodanig aan de kaak te stellen. Ik ontveins mij geen ogenblik, dat het voeren van een goede oppositie een heel moeilijke taak is. Het falen van de Partij van de Arbeid in de jaren 1959—1963 bewijst dit. Er zal veel van de fractie worden gevergd in de komende twee jaar, maar wij durven het aan, omdat wij ons geruggesteund weten door het overduidelijk gebleken vertrouwen van de partij en de Sympathie van zeer velen daarbuiten. (Applaus).

FORMATIE-CAPRIOLEN

Het is nog te vroeg om een oordeel te vellen over het toekomstige beleid van de regering, die op het punt Staat geboren te worden, al wil ik niet verhelen, dat datgene wat daarover naar buiten is gekomen mij wel uitermate heeft verbaasd. Pas nu beseffen wij ten volle hoe ongelukkig de PvdA zich als oppositie-partij heeft gevoeld nu wij zien met welk een nonchalant gemak zij een zeer groot deel van haar eisen uit het nabije verleden, die evenveel beloften inhielden aan haar kiezers, op het altaar van de regeringsdeelneming wil offeren. (Instemming).

Pas nu beseffen wij eveneens ten volle hoe dodelijk beangst de KVP en de AR waren voor een mogelijke doorbreking van het zuilenmonopolie, nu blijkt welke, dan nog niet geofferde, socialistische eisen men wenst te accepteren, om toch maar vooral de werkelijke openheid van het omroepbestel te kunnen verhinderen. Ik denk daarbij b.v. aan de speculatiewinst-belasting.

Hoe deze drie partijen dat alles aan hun kiezers duidelijk denken te maken is mij een raadsel, maar gelukkig een raadsel, dat ik niet behoef op te lossen (gelach).

Bij dit alles moet men dan nog bedenken, dat niet alleen het programma van een

nieuw kabinet belangrijk is. Tenminste even belangrijk, zo niet belangrijker, zijn de personen, die dat programma moeten gaan uitvoeren, de zetels, die zij bezetten en bovenal de geest, waarmede zij zijn bezield. AIs de geruchten, die daarover tot ons zijn doorgedrongen waarheid bevatten, dan is het juist over deze zaken, dat wij ons de meeste zorgen moeten maken. Niet alleen hebben KVP en AR twee uiterst belangrijke Departementen, n.l. Financiën en Economische Zaken als rijpe appels in de schoot van de PvdA laten vallen, maar bovendien geeft de definitieve lijst van toekomstige ministers die ik zojuist van het ANP vernam mij toch wel het gevoel, dat het op zijn minst ongeloofwaardig is, dat dit nieuwe kabinet zal voldoen aan de eis, welke KVP-voorzitter Aalberse heeft gesteld, n.l. voortzetting van het beleid van het kabinet-Marijnen.

Alles tegen elkaar afwegende kom ik tot de conclusie, dat de PvdA toch wel eens aan het langste eind zou kunnen hebben getrokken bij de kabinetsformatiestrijd. Het Nederlandse volk, dat zich in 1963 duidelijk uitsprak voor een voortzetting van de

bestaande regeringssamenwerking is vast en zeker de verliezer. (Instemming).

Voorts is het enige, dat ik zeker weet dit, dat de heren Schmelzer, Vondeling en Smallenbroek en niet te vergeten informateur Cals, de voormalige kampioen van het open bestel op een politieke olympiade hoge ogen zullen gooien in het nummer reuzenzwaai. (gelach).

De VVD, dames en heren, wilde voor dit nummer niet inschrijven. Evenmin als de liberale bewindslieden waren de VVD Kamerfracties bereid datgene, wat zij jarenlang als haar ideaal aan de kiezers voor ogen hadden gehouden, met één pennestreek volstrekt te verloochenen. Hoe groot die verloochening zou zijn geweest wordt — beter dan welke verklaring mijnerzijds ooit zou kunnen doen — bewezen door het gepubliceerd plan-Cals, dat aanvaard is door PvdA, KVP en AR.

GEEN WAARLIJK OPEN BESTEL

Zelfs hen, die ooit enig vertrouwen in de oprechte bedoelingen hebben gekoesterd van woordvoerders van deze partijen, die pleitten voor de openheid van het omroepbestel, moeten nu toch wel de schellen van de ogen zijn gevallen. Dit is niet het moment om dit plan uitvoerig te bespreken, maar een enkel punt wil ik er toch uitlichten, omdat het een stuitend beeld geeft van de methoden, waarvan men zich bedient om tot elke prijs het eigen belang te behartigen.

Ik vertel u geen nieuws, dames en heren, als ik u zeg, dat het plan-Cals voor de verdeling van de zendtijd het ledental van de omroeporganisaties als enige maatstaf aanvaardt.

Nu ben ik eens in de geschiedenis gedoken van de huidige Telegraaf- en Telefoonwet.

Daarin is voor het eerst in 1920 een bepaling opgenomen over de verdeling van de zendtijd. Dit is geschied bij amendement, ingediend door het AR-Kamerlid van Dijk, met steun van de RKSP en de CHU. Dat amendement luidde oorspronkelijk, dat de zendtijdverdeling zou plaats vinden naar evenredigheid.

Minister v. d. Vegte vroeg hem toen: „Naar evenredigheid waarvan? Toch zeker niet naar evenredigheid van het aantal leden van de omroeporganisaties, want dan komt er een evenredigheid, die niet uw instemming zal hebben". Geschrokken wijzigde de AR van Dijk zijn amendement, zodat het daarna luidde, dat de zendtijd naar billijkheid verdeeld moest worden.

Allicht, KRO en NCRV waren in die dagen nog niet zo sterk, dat zij de getalsnorm konden aanvaarden.

Verdeling naar billijkheid dus. Dit Staat heden ten dage nog in de Telegraaf- en Telefoonwet!

Op 11 maart 1965 doet de heer Beernink een bemiddelingsvoorstel, waarin hij de minister van OK en W wil machtigen, indien de billijkheid dit vordert, van de getalsnorm af te wijken.

Onaanvaardbaar voor de AR en de KVP. De huidige norm van de wet, erin gebracht door een amendement van o.a. AR en RKSP, onaanvaardbaar! Ja, natuurlijk onaanvaardbaar, want inmiddels zijn KRO en NCRV groot geworden en moet elke concurrentie worden geweerd. En de leiders van AR en KVP zijn het dan, die met een stalen gezicht durven beweren: gelijke monniken, gelijke kappen. Dezelfde voorwaarden voor oude en nieuwe gegadigden.

Dames en heren, voor dit soort methoden past alleen maar een felle afkeuring. (Applaus).

HET PLAN-CALS

Maar hoe dan ook, in het omroepbestel-Cals zal de haan van het getal koning

kraaien.

Het zal de enige basis zijn voor de verdeling van de zendtijd en een absolute voorwaarde voor de toelating tot de ether.

Moge dan de toelatingsdrempel van 10.000 leden voor de televisie nog te overkomen zijn, wat kan men beginnen met één mager zenduurtje in de week, waarin men dan een evenwichtig programma moet brengen van cultuur, informatie en ontspanning? Een programma, waarvan dan een zodanige wervende kracht moet uitgaan, dat men in twee jaar tijd het aantal leden op minstens 100.000 weet te brengen, waarna men in het bezit. komt van zegge en schrijve twee en een half uur zendtijd in de week!

Maar het zijn niet alleen de cijfers, waarover wij het onaanvaardbaar hebben uitgesproken.

Het is ook het voor ons niet te accepteren feit, dat men al die Nederlanders, die nu al luisteren kijkgeld betalen, waarvan velen bovendien ook nog betalen voor een omroepvereniging waarvan zij lid zijn en lid willen blijven, wil dwingen om nog eens weer f 5.— te gaan betalen voor een nieuwe organisatie, als zij naast de zuilenprogramma's nu ook eens programma’s willen kunnen beluisteren en bekijken, die niet in meerderheid politiek of levensbeschouwelijk zijn gekleurd.

Alleen als men lid wordt van een club telt men in etherland mee!

Mijn — naar ik dacht — uiterst redelijke bemiddelingsvoorstel om voor de verdeling van de zendtijd na twee jaar ook te letten op de kijken luisterdichtheid van de programma’s van de verschillende zendgemachtigden, dus op de gebleken wensen van het publiek, word zonder meer door AR en KVP verworpen. „Wat doen de wensen van het publiek nu ter zake?” zegt men in Hilversum, Bussum en op het Binnenhof! En waarom dit alles? Laat ik het nu ééns en voor altijd duidelijk zeggen: Dit hele dwaze en ingewikkelde systeem wordt bedacht, omdat men de ether in feite potdicht wil houden voor nieuwe geluiden. Omdat men het bestaande monopolie, dat men in politiek opzicht onmisbaar acht, tot elke prijs wil handhaven. Omdat. men ongestoord dag in, dag n uit vuil wil kunnen spuiten — en in dit verband spreek ik natuurlijk niet over AVRO en VPRO — over andere politieke richtingen, b/v. over het liberalisme, dat men het meest vreest. En dat alles zonder dat wij in staal zijn daarop te antwoorden, laat staan onze beginselen voor radio en televisie uit te dragen. De vrijheid van meningsuiting via de ether is nog ver

te zoeken. De afwezigheid van de NTS vanavond spreekt ook weer boekdelen. (applaus).

Uit de luisteren kijkgelden, binnenkort aangevuld met de reclame-gelden van het bedrijfsleven, wordt onverholen politieke propaganda bedreven.

Dat is waar het in feite om gaat. Het ging niet over de al dan niet commerciële televisie, het ging niet over de samenwerking in NTS en NRU. Het ging alleen over de toelating tot de ether en de verdeling van de zendtijd. Het is niet zo, dat de liberalen onredelijke eisen hebben gesteld. Het is wel zo, dat de KVP en AR tot geen enkel compromis met ons bereid waren.

In dit verband wijs ik er op, dat ook de CHU — en ik waardeer dat hogelijk — in arren moede van de onderhandelingstafel is opgestapt.

Dames en heren, tot zover het radio- en televisiebeleid.

Er zal nu vermoedelijk een omroepbestel-Cals komen. Er zal dan in feite in de ether niets veranderen. De VVD — ik verzeker het u — zal onvermoeid blijven strijden voor de openheid in het omroepbestel en ondanks KVP, AR en PvdA zal die openheid er eens komen. De ontwikkeling in de maatschappij naar een grotere openheid laat zich eenvoudig niet tegen houden. (applaus).

Dames en heren, ik heb mij tot op dit ogenblik beziggehouden met een zeer actuele zaak, de kabinetscrisis, omdat ik meende, dat het nodig was op dit terrein geen enkel misverstand te laten bestaan.

Ik zou nu nog aan enkele andere punten aandacht willen besteden, n.l. aan de buitenlandse politiek en aan de problemen van de toekomst. Vele punten van regeringsbeleid, waar ik onder andere omstandigheden uitvoerig bij stil gestaan zou hebben, zoals landbouw, middenstand, woningbouw, financiën en economische politiek, laat ik vandaag rusten, omdat wij daarover eerst de regeringsverklaring willen horen.

BUITENLANDS BELEID

Dames en heren, al zwijg ik dan vanavond over vele punten, de buitenlandse politiek is van een zo fundamenteel belang, dat ik daarover toch iets zou willen zeggen.

De internationale situatie vertoont een weinig hoopvol beeld. De jongste zitting van de Verenigde Naties eindigde met een vertoon van onmacht om orde op eigen zaken te stellen. Wij zouden welhaast vergeten, dat het jaar 1965, het jaar van het

20-jarigbestaan van de Volkerenorganisatie, is uitgeroepen tot het jaar van internationale samenwerking onder het motto: „Vrede en Vooruitgang door Samenwerking".

Een eerste stap behoort dan toch zeker te zijn, dat door een herstel van de interne samenwerking de Verenigde Naties grotere kracht zullen kunnen ontwikkelen in het belang van vrede en orde in de wereld.

Bestendiging van de huidige impasse zou fataal zijn.

Overigens zal ook na de doorbreking daarvan geen enkele hoop kunnen bestaan, dat de Verenigde Naties een werkelijke wereldrechtsorde zouden vermogen te bewerkstelligen. Voorshands zal daarvoor het ingrijpen van Amerika in een aantal gevallen niet ontbeerd kunnen worden. Wij mogen dit land dankbaar zijn voor zijn pogingen de onafhankelijkheid van de Indochinese staten, zoals Vietnam, Laos en Thailand, te waarborgen, al kan niemand zich er op dit moment een voorstelling van maken tot welk resultaat deze pogingen zullen leiden.

Het onvoorwaardelijk aanbod van President Johnson tot het voeren van onderhandelingen getuigt in ieder geval van een grote staatsmanswijsheid.

Het nemen van het initiatief in zaken als deze is altijd van het grootste belang. Wij kunnen allen maar hopen, dat de tegenpartij op dit aanbod in zal gaan.

Hoe afkeurenswaardig ik overigens op dit ogenblik de situatie in de Verenigde Naties ook vind, in het bijzonder, dat landen als Rusland en Frankrijk zich niet houden aan het Handvest, toch betreur ik het uitermate, dat een land als Indonesië, een land waarvan een grote invloed uitgaat op de verhoudingen in Z.O. Azië, een land waarmee de betrekkingen, ook tot onze verheugenis sinds kort weer aanzienlijk zijn verbeterd, gemeend heeft uit de volkerenorganisatie te moeten treden. Van harte hoop ik, dat Indonesië zal inzien, dat het dit besluit ongedaan behoort te maken.

Ook de toestand in de Atlantische Gemeenschap geeft reden tot ernstige bezorgdheid. Het fanatieke drijven van de generaal de Gaulle dreigt tot desintegratie te leiden. Ik wil met nadruk vaststellen — en ik sluit mij daarbij geheel aan bij de bekende brief van de 38 — dat handhaving en versterking van het Atlantische Bondgenootschap de hoeksteen hoort te zijn voor het Nederlandse buitenlandse beleid. Laten wij toch vooral niet in heilloze overmoed denken, dat wij het zonder Amerika wel kunnen klaren;

dat een verenigd Europa als derde blok tussen Amerika en Rusland zou kunnen fungeren.

Daarmee wil ik niet zeggen, dat Europa voor zijn verdediging volledig afhankelijk van Amerika is of moet zijn. Integendeel. Naarmate de kracht van Europa toeneemt zal de NATO steeds meer het karakter van een partnership behoren te krijgen.

Overigens levert ook in het kader van de integratie van Europa generaal de Gaulle allerminst een positieve bijdrage. Nederland zal moeten blijven ijveren voor het verder vrij maken van het Europese economische verkeer. Daartoe zou ook de overbrugging van de kloof tussen de EEG en de EFTA een belangrijke bijdrage kunnen leveren. Het heeft mij deugd gedaan, dat Engeland er blijk van gegeven heeft Europa zeer bepaald niet de rug te willen toedraaien. Dit opent wellicht perspectieven voor de toekomst.

ZEGGENSCHAP EUROPEES PARLEMENT

Ik stel er voorts prijs op om ook van mijn kant te verklaren, dat ik het noodzakelijk vind, dat met onverminderde kracht geëist zal worden, dat de zeggenschap, welke in toenemende mate aan dé nationale parlementen ontvalt, in handen wordt, gelegd van het Europese parlement.

Onder de huidige omstandigheden, waarin de buitenlandse politieke inzichten in de zes landen van de EEG, zo sterk uiteenlopen, zie ik weinig heil en veel gevaren in een geïnstitutionaliseerde Politieke Unie. Toch zou ik een Europees gesprek niet willen afwijzen.

Maar dan zal het een gesprek moeten worden, waarin van onze kant ook eens nieuwe, bruikbare, constructieve oplossingen naar voren worden gebracht om de vastgelopen wagen weer in het spoor te krijgen, in de geest zoals b.v. onze staatssecretaris Keyzer het
doodgelopen gesprek over de Europese vervoerspolitiek weer op gang heeft gebracht door met eigen initiatieven te komen.

Maar het zal dan nimmer een gesprek mogen worden, waarvan de uitkomst te voren al vast moet staan.

ONTWIKKELINGSHULP

Een enkele opmerking, dames en heren, over de ontwikkelingshulp, een zaak die — en terecht — steeds meer in het middelpunt van de belangstelling komt te staan. Helaas

uit die belangstelling zich in vele gevallen in weinig doordachte kreten. De vaak verkondigde slogan, dat het allemaal niets geeft, omdat het geld toch alleen aan gouden bedden wordt besteed, is even weinig wel overwogen, als de eis om hoe dan ook één procent van ons nationale inkomen aan ontwikkelingshulp te besteden, ongeacht de vraag of de voorhanden zijnde projecten goed of slecht zijn. Het zijn n.l. niet alleen de financiële mogelijkheden van Nederland, bezien in het licht van andere noodzakelijke uitgaven, die de doorslag moeten geven bij het bepalen van Nederlandse hulp aan achtergebleven gebieden, ook de mogelijkheden tot verantwoorde besteding van de gelden spelen daarbij een belangrijke rol.

Enerzijds mag men niet de zekerheid eisen, dat elk geschonken dubbeltje bijdraagt tot het beoogde doel, terwijl men evenmin mag verlangen, dat die dubbeltjes een rendement opleveren voor de schenker. Hij, die deze hulpverlening zo sterk zakelijk benadert, zal weinig mogelijkheden hebben om hulp te bieden. Anderzijds gaat het beginsel van „doe wel en zie niet om" mij op dit terrein ook te ver, omdat er vele projecten zijn, waaraan men wel geld kan besteden, maar waarmee men geen wel doet. Wij kunnen deze zaak van de ontwikkelingshulp alleen pragmatisch benaderen. Wij zullen steeds weer moeten zoeken naar projecten waarin wij op verantwoorde wijze, rekening houdend met zeden, gewoonten en opvattingen in de betreffende landen, geld of mankracht zullen kunnen steken. Ook dit laatste is uiterst belangrijk. Zo hoop ik bijvoorbeeld, dat de regering het assistent-deskundigenprogramma, waarbij jongeren, die een al dan niet academische studie hebben gevolgd, voor rekening van de Nederlandse regering worden uitgezonden, verder tot ontwikkeling zal brengen.

Elk verwijt van gierigheid, baatzucht of gebrek aan idealisme kunnen wij daarom afwijzen, maar wij zijn niet bereid mede te werken aan geldverspilling op grond van louter emotionele overwegingen.

BLIK OP DE TOEKOMST

Dames en heren, ik wil dan ten slotte mijn blik richten op de toekomst. Dat behoort tot de taak van een politieke partij. Wij zullen ons er op moeten herzinnen in wat voor soort maatschappij wij — en dan denk ik vooral aan de jongeren onder ons — tezijnertijd zullen willen leven. Ouderen en jongeren zullen dat tezamen moeten doen.

De ouderen zullen bereid moeten zijn een volwaardige plaats in hun gelederen in te

ruimen voor de jongeren. De jongeren zullen bereid moeten zijn die plaatsen in te nemen.

Het is voortreffelijk, dat de jongeren, die zich in enigerlei vorm tot het liberalisme aangetrokken voelen, doende zijn zich zelf een beeld van de toekomstige maatschappij te vormen, maar het zijn op het ogenblik de ouderen, die geroepen zijn nu, op dit ogenblik allerlei beslissingen te nemen, die van grote invloed zullen zijn op de wereld van morgen. Dit brengt de noodzaak met zich mee van een voortdurende confrontatie van de mede op levenservaring gebaseerde opvattingen van de ouderen met de toekomstverwachtingen van de jeugd.

Alleen daardoor zal het mogelijk zijn, dat de opvattingen van een modern en dynamisch liberalisme mede richting geven aan de maatschappij van de toekomst.

Ik formuleer dit met opzet zo, omdat ik er diep van overtuigd ben, dat wij ook in dit opzicht een beginselpartij moeten blijven.

Onze blik in de toekomst mag er niet een zijn van opportuniteit, mag niet tot doel hebben het behartigen van bepaalde groepsbelangen tot het behalen van electorale successen.

Onze beginselen zijn zodanig, dat zij ons ook tot richtsnoer kunnen dienen bij ons oordeel over de problemen van de toekomst.

Vrijheid, verantwoordelijkheid en sociale gerechtigheid zullen naar liberaal inzicht ook de fundamenten moeten zijn van de wereld van morgen. Ik roep daarmee de VVD niet uit tot „de Partij van Morgen". Niet omdat op die naam reeds een auteursrecht zou bestaan, maar omdat het een te eenzijdige voorstelling van zaken is. (Instemming).

Namen verraden soms meer dan de naamgever lief is. De PvdA als Partij van Morgen is bereid vandaag al haar gedane beloften te laten varen om morgen deel van de regering uit te maken. De VVD is de dynamische partij, • de partij van Heden en Toekomst. Beide zijn gelijkelijk belangrijk.

Men kan geen beslissingen in het heden nemen zonder het ideaal van morgen voor ogen te hebben, maar het is eveneens weinig vruchtbaar bij hel ideaal van morgen geen enkele rekening te houden met de werkelijkheid van vandaag. Enkele problemen, die bepalend zullen zijn voor de wereld van morgen, zijn zo urgent dat wij ze naar mijn mening vandaag niet langer mogen laten rusten.

Ik denk daarbij onder meer aan het bevolkingsvraagstuk, en het daarmee in sommige opzichten samenhangende vraagstuk van de ruimtelijke ordening.

BEVOLKINGS-VRAAGSTUK

Het vraagstuk van de geboorteregeling was tot voor kort voor politiek eigenlijk taboe. De snelle veranderingen, die onze maatschappij in de laatste jaren heeft ondergaan, maken het mogelijk daarover nu in alle openheid te spreken, ook in het parlement.

De tijd, dat de Nederlandse overheid ten aanzien van de geboorteregeling een volkomen passieve rol kon spelen, is voorbij. Het spreekt vanzelf, dat wij liberalen overtuigd zijn, dat de verantwoordelijkheid voor de gezinsvorming in de allereerste plaats bij man en vrouw ligt. Zij moeten in vrijheid aan de hand van hun eigen geweten beslissen of zij van de mogelijkheden tot geboorteregeling gebruik willen maken. Ik ga overigens doelbewust voorbij

aan de gewetensnood, waarin vele landgenoten verkeren, omdat van de zijde van de Rooms-Katholieke Kerk nog geen duidelijk standpunt is bepaald. Dat is een zaak, die noch de overheid, noch de politieke partij regardeert. Het maant ons wel tot grote omzichtigheid. Het doet ons bovendien beseffen, dat de overheid niet gerechtigd is datgene wat in wezen een ethische beslissing is, direct te beïnvloeden. Wat ons wel aangaat is de technische voorlichting op dit gebied. Man en vrouw zullen hun verantwoordelijkheid slechts geldend kunnen maken, als ze een voldoende voorlichting deelachtig kunnen worden. Geboorteregeling is niet alleen een zaak van geweten, het is ook een zaak van weten.

Ik ga daarbij niet zover, dat ik de overheid zelf die voorlichting wil laten geven, maar ik zie het wel als haar taak om subsidiërend werkzaam te zijn ten behoeve van organisaties, voortgekomen uit het particulier initiatief, die deze voorlichting al ter hand hebben genomen of alsnog zuilen gaan verrichten.

Tevens zullen wij niet voorbij mogen gaan aan het vraagstuk van de verkrijgbaarstelling van anticonceptionele middelen.

De bestaande voorschriften zijn dermate verouderd, dat ze dringend aan vernieuwing toe zijn.

Ik wil daarbij niet verhelen, dat ik van dit alles geen directe belangrijke resultaten verwacht. Velen in onze maatschappij missen daarvoor nog te veel het

verantwoordelijkheidsbesef, maar vanuit de liberale visie moet men een maatschappelijk euvel soms tolereren, omdat anders de ingreep in andermans menselijke waardigheid te diep zou zijn.

Het is een groot voordeel, dat over al deze zaken nu open en eerlijk gesproken kan worden. Daarom moeten we ook niet schromen dit in liberale kring te doen. Ditzelfde geldt voor een probleem als de homofilie. Ook een vraagstuk, dat gelukkig niet meer taboe is. Ook dit is een probleem, dat een ernstige bestudering waard is. Met het tot geliefkoosd onderwerp maken in VARA-cabarets levert men geen aandeel in deze studie. Het is een vraagstuk, zowel voor de maatschappij als voor de homofielen zelf. Bij elke bestudering zal aan deze beide facetten van de zaak geleidelijk aandacht gegeven moeten worden.

Ook hier zullen de beginselen van vrijheid en verantwoordelijkheid ons als liberalen tot richtsnoer moeten dienen.

Het gaat ook hier om een zaak, waarbij een goede en juiste voorlichting een belangrijke rol kan spelen,

RUIMTELIJKE ORDENING

Ik zou vervolgens nog enkele opmerkingen willen maken over de ruimtelijke ordening.

Het is een benauwend probleem, hoe wij in. de toekomst 18 of 19 miljoen mensen zodanig zullen kunnen samenpersen op een onzinnig kleine ruimte, dat het leven voor de door ons als liberalen centraal te stellen mens niet een groot deel van zijn waarde gaat verliezen.

Dat eist de oplossing van belangrijke problemen op het gebied van het verkeer in en buiten de steden, aanzienlijke verbetering van het openbaar vervoer, verantwoorde industrievestiging en het inrichten en toegankelijk maken van zeer grote recreatieruimten.

Hol eist de bouw van huizen, schoten, universiteiten, enz. enz.

Maar dat alles eist ook — en dat is tenminste even belangrijk — investering van miljarden guldens.

Wil niet daardoor het verteerbare deel van het nationale inkomen per hoofd van de bevolking, dat reeds nu te laag wordt geacht, nog verder afnemen, dan is het duidelijk,

dat wij dit alles niet zullen kunnen volbrengen zonder een Sterke stijging van het nationale inkomen.

Industriële expansie zal daartoe bevorderd moeten worden, terwijl de structuur der directe belastingen zodanig zal moeten zijn, dat individuele inspanningen sterk gestimuleerd worden.

Dit zijn voorwaarden voor een landelijke planologie in grootse stijl, want: „zonder geld geen Zwitsers", en voor dat geld zullen zij moeten zorgen, die zich meer dan marginaal wensen in te spannen.

AGRARISCHE BELANGEN

Wanneer wij spreken over ruimtelijke ordening, dan mogen wij ook de belangen van de agrariërs niet vergeten. Zij behouden hun recht op een flink deel van de Nederlandse grond. De open, vrij ten dienste van de agrariërs staande ruimte is een onmisbaar element in een verantwoorde planologie. Tenslotte speelt bij dit alles ook het vraagstuk van de schadevergoeding een belangrijke rol. De VVD aanvaardt geen planologie op de rug van de grondeigenaar.

Te lang hebben in Nederland de huiseigenaren een huur ontvangen, die veel te weinig rekening hield met de waardevermindering van het geld. In wezen een ontrechting van een bevolkingsgroep. Dat herhale zich niet bij de grondeigenaren. Ten aanzien van de vergoedingen bij de onteigening zal in behoorlijke mate met de economische waarde van de grond in Nederland rekening moeten worden gehouden en plan-schade zal op fatsoenlijke basis vergoed moeten worden.

LUCHTEN WATERVERONTREINIGING

Tenslotte zou ik willen zeggen, dat wij nimmer over ruimtelijke ordening kunnen praten zonder tegelijkertijd te denken aan het benauwende vraagstuk van de luchten waterverontreiniging. De tijd ontbreekt mij daar dieper op in te gaan, maar wel wil ik vaststellen, dat ook hier het probleem van de kostenverdeling uitermate belangrijk is.

Mijn conclusie uit dit alles is, dat een liberaal financieel beleid en liberale bestuurswijsheid voor ons essentiële voorwaarden vormen voor een goede ruimtelijke ordening.

SOCIALE RECHTVAARDIGHEID

Wanneer wij aan onze toekomstige maatschappij denken, dan zullen wij daarbij ook

in ander opzicht het fundament van de sociale rechtvaardigheid niet kunnen missen. En als ik sociale rechtvaardigheid zeg, dan bedoel ik niet de haat en de afgunst, die ons zo vaak als sociale rechtvaardigheid worden voorgespiegeld. Op haat en afgunst kan men geen goede maatschappij opbouwen, zomin als men dat kan doen op het geven van aalmoezen en het uitdelen van zoethoudertjes. Alles wat niet werkelijk voortkomt uit een innerlijk beleefd gevoel voor rechtvaardigheid, maar dan ook rechtvaardigheid voor allen, verraadt zich toch na kortere of langere tijd als een vals ideaal.

Wanneer ik b.v. zeg, dat wij moeten streven naar een maatschappij met gelijke kansen voor allen, dan is dat voor mij geen politieke leuze, dan is dat een oprecht ideaal, waarvoor ik mij met alle kracht wil inzetten.

Maar gelijkheid van kansen moet men niet trachten te bereiken door beslaande kansen van bepaalde mensen te verminderen. Wanneer men dat doet streeft men niet in werkelijkheid sociale rechtvaardigheid na. Dat doet men alleen als men mensen, die tot nu toe bepaalde mogelijkheden, b.v. op onderwijsgebied, niet deelachtig zijn geworden, die mogelijkheden volledig geeft.

Niet nivellering naar beneden mag ons doel zijn, want, dan geraken wij in de wereld van haat en afgunst. Ons streven moet gericht zijn op optrekken naar boven. Maar wanneer wij eenmaal die waarlijk gelijke kansen hebben bereikt, dan is het weer aan ieder individu om ze ook te benutten, om initiatieven te ontwikkelen, om zijn persoonlijkheid te ontplooien. Dat zal de een beter lukken dan de ander, maar dan moet men de mens, die in het leven beter slaagt, ook niet de vruchten van zijn inspanning misgunnen. Doet men dat, dan bedrijft men onder het mom van sociale rechtvaardigheid in wezen een groot sociaal onrecht. Daartegen zal de VVD zich altijd verzetten! (Applaus).

Tenslotte, dames en heren, zullen wij ons meer dan in het verleden moeten realiseren, dat ons streven naar een vrije ontplooiing van de menselijke persoonlijkheid, alsmede ons verlangen, dat de mensen een steeds groter verantwoordelijkheidsbesef deelachtig zullen worden, als logische consequentie behoren te hebben, dat wij ons positief opstellen ten opzichte van het verlangen van de werknemers tot het mede-dragen van verantwoordelijkheid in de onderneming. Dit vraagstuk zal in onze kling verder bestudeerd moeten worden.

DE TOEKOMSTIGE MAATSCHAPPIJ

Dames en heren, met deze paar voorbeelden, die slechts een greep zijn uit de vele, die ik u zou hebben kunnen geven, heb ik u willen aantonen, dat wij, als VVD, mits wij onze liberale beginselen krachtig uitdragen, in Staat zijn mede vorm te geven aan onze toekomstige maatschappij.

Wij allen tezamen, ouderen en jongeren, moeten bereid zijn ons voor dat ideaal in te zetten. Onze kracht ligt in onze eigen beginselen, niet in het bestrijden van beginselen van anderen.

Wij zijn niet een partij, die anti dit is of tegen dat. Wij zijn een partij, die zijn eigen beginselen met kracht verdedigt en die ten alle tijde bereid is de juistheid van die beginselen in de praktijk te bewijzen. Het begint in de politiek zo langzamerhand een gezelschapsspelletje te worden om elkaar en zichzelf een etiket op te drukken. Men noemt zichzelf dan bij voorkeur progressief en links en de ander conservatief en rechts.

Ik wens daar niet aan mee te doen. Het is mij een te doorzichtig spelletje, waarmee men slechts zijn eigen politieke armoede aantoont.

Voor mij is het voldoende, als de VVD in de praktijk bewijst een politieke partij te zijn, die er niet alleen blijk van geeft een goede kijk te hebben op de problemen van nu — zo nodig gebaseerd op ervaringen uil het verleden — maar die er bovendien naar streeft een gefundeerd oordeel te vormen over de problemen van de toekomst, teneinde mede te bouwen aan een komende maatschappij, die natuurlijk ook weer niet ideaal zal zijn, maar waarin de geestelijke en maleriele vrijheid, de verantwoordelijkheid en sociale rechtvaardigheid beter tot hun recht zullen komen dan in de wereld van vandaag.

Hierin ligt een grootse taak, die wij alleen met inzet van alle krachten op goede wijze zullen kunnen vervullen. (Instemming).

IN OPPOSITIE

Nu wij naar alle waarschijnlijkheid in de oppositie zullen gaan, wil ik nog eens herhalen, dat het uitermate moeilijk is een goede oppositie te voeren. Een oppositie-partij moet geheel op eigen kracht initiatieven weten te ontplooien; met nieuwe frisse ideeën naar voren komen; constructieve alternatieven kunnen bieden voor niet-liberale voorstellen van de regering.

Zij, die denken en wellicht hopen, dat de VVD in 1967 uitsluitend het radio- en televisievraagstuk tot inzet van de verkiezingen zal maken, vergissen zich deerlijk. Maar dat alles betekent, dat iedereen in de partij bereid moet zijn mee te denken. U kunt en mag niet verwachten van de VVD-fracties in Eerste en Tweede Kamer, dat zij alleen al het denkwerk zullen verrichten. Dat is volslagen onmogelijk. Het zijn niet alleen de fracties, die in de oppositie gaan, het is de VVD!

Als men dat in alle gelederen van de partij beseft, dan kan van de eventuele wijziging in de politieke situatie een enorme stimulans uitgaan voor de partij.

BEROEP OP ALLEN

Ik wil daarom eindigen met een vurig beroep op de leden van de partij al hun krachten in te zetten in de komende periode en een zo mogelijk nog vuriger beroep op die honderdduizenden buiten de partij, die wel onze beginselen onderschrijven, die net zoals wij de innerlijke zekerheid hebben, dat in onze maatschappij een zo groot mogelijke geestelijke en materiele vrijheid behoort te heersen, hun lauwheid te laten varen.

Komt op voor uw overtuiging. Stemt, als u in het gebied van de Rijnmond woont, op 2 juni op de VVD!

De strijd is in een beslissende fase gekomen. Met uw aller steun zullen wij er voor zorgen, dat de liberale beginselen een belangrijke stempel zullen drukken, zowel op het Nederland van heden, als op dat van de toekomst. (Daverend applaus, overgaande in een ovatie).